

ANTTI RONKAINEN & JURI MYKKÄNEN (TOIM.)

VAPISEVA EUROOPPA

Mitä seuraa
eurooppalaisen
politiikan kaaoksesta?

VASTAPAINO
TAMPERE 2019

Kirjallisuutta

- Fischer, Conan (2017). *A Vision of Europe: Franco-German Relations during the Great Depression 1929–1932*. Oxford: Oxford University Press.
- Krotz, Ulrich & Schild, Joachim (2018) "Back to the Future? Franco-German bilateralism in Europe's post-Brexit Union", *Journal of European Public Policy*, Vol 25, No 8, s. 1174–1193.
- Mourlon-Druol, Emmanuel (2017). Rethinking Franco-German relations: a historical perspective. *Policy Contribution*, Issue no 29, November 2017.
- Schild, Joachim (2018). "Germany and France at cross purposes: the case of the Banking Union". *Journal of Economic Policy Reform*, Vol 21 (2018), No 2, s. 102–117.
- Schoeller, Magnus G (2018) "The Rise and Fall of Merkozy: Franco-German Bilateralism as a Negotiation Strategy in Eurozone Crisis Management". *Journal of Common Market Studies*, Vol. 56 (2018), No 5, s. 1019–1035.

Kansallismielisten populistien haaste keskustaoikeistolle ja kolme kysymystä Euroopan liberaaleille

SONJA AMADAE & HENRI AALTONEN

Kun EU keskittyi poliittisen yhteisön sijaan taloudelliseen integraatioon, siitä kehittyi taloudellisia etuja palveleva sääty. Populismi on omilla tavoillaan kyseenalaistanut tätä kehityskulkua Ranskassa, Saksassa ja Britanniassa. Seurauksena on ollut uusliberaalia bluffia, konservatiivien kosiskelua ja kysymys siitä, kuinka Suomi vastaa samoihin talouden kilpailukyvyn ongelmiin.

Keskustaoikeistolaiset ja keskustavasemmistolaiset puolueet kaikkialla Euroopassa ovat kohdanneet kansallismielisen populismin haasteen. Kansallismielisyyden nousu Euroopassa on osa globaalia ilmiötä, jossa haetaan helppoja ratkaisuja monimutkaisiin poliittisiin tai taloudellisiin ongelmiin. Yleiseurooppalaisten barometrien mukaan näyttää siltä, että poliitti-

seen keskustaan sijoittuvat maltilliset puolueet ovat kaikkialla Euroopassa joutuneet antamaan tilaa erityyppisille populistisille voimille.

Kansallismieliset populistit ovat menestyneet erityisesti paa- luttamalla itselleen kaksi laajoihin äänestäjäjoukkoihin vetoavaa teemaa: maahanmuutto ja työ. Osa eurooppalaisista äänestäjistä yhdistää mielessään maahanmuuton ja työpaikkojen vähyy- den, matalammat palkat sekä työttömyyden. Osa äänestäjistä pitää maahanmuuttajia yhteiskunnan vapaamatkustajina, jotka käyttävät hyväkseen työssäkävien kansalaisten kustantamia sosiaalietuuksia.

Toisaalta populististen liikkeiden kannatuksen taustalla on konkreettinen ja laajamittainen kurjistuminen – absoluuttinen tai suhteellinen – jota eurooppalaisten valtioiden hallitukset ovat säästöohjelmillaan ruokkineet. Näistä ohjelmista ovat vas- tanneet nimenomaan maltilliseen keskustaan sijoittuvat puolueet. Säästöohjelmat eivät iske ainoastaan työttömiin tai tulon- siirtojen varassa eläviin, siis ihmisryhmiin, joilla ei ole taattua ja vakaata asemaa yhteiskunnassa. Kurjistuminen ja tulevaisuu- den näkymien heikentyminen koskettavat myös työssäkäyviä ja keskiluokkaan tähyäviä ihmisiä, jotka näyttävät kääntäneen selkänsä vakiintuneille keskustaoikeiston ja -vasemmiston puolueille, joiden koetaan olevan syyllisiä elinolosuhteiden heiken- tymiseen. Kasvanut epävarmuus tulevaisuudesta yhdistettynä kokemukseen maahanmuuttajien erityiskohtelusta luo äänestä- jille kaksinkertaisen tunteen siitä, ettei heistä välitetä eikä heitä kuunnella.

Analysoimme tekstistämme tätä ilmiötä, joka uhkaa perin- teistä liberaalidemokraattista hallitsemistapaa, laillisuusperiaa- tetta ja vähemmistöjen oikeuksia. Luomme aluksi silmäyksen Ison-Britannian, Saksan ja Ranskan viimeaikaiseen poliittiseen käymistilaan, joka heijastuu selvästi myös Euroopan unionin tilaan ja tulevaisuuteen. Tätä taustaa vasten esitämme kolme kriittistä kysymystä EU:n taloudellisesta ja poliittisesta integraa-

tiosta. Nämä koskettavat unionin oikeutusta, uusliberaalin kas- vupolitiikan eriarvoistavaa vaikutusta ja poliittisen keskustan tu- levaisuutta uusnationalismin paineessa.

Brexit – oikealle konservatiiveista, vasemmalle työväenpuolueesta

Vuoden 2016 Iso-Britannian EU-kansanäänestyksessä osa kan- salaisista yhdisti kriittisesti mielessään työttömyyden ja vapaan liikkuvuuden, jonka turvin itäeurooppalaiset työntekijät Unka- rista ja Puolasta pystyivät polkemaan työn hintaa Britanniassa. Lisäksi joidenkin brittien pyrkimykset vapautua EU:n jäsen- maksurasitteesta ja taloudellisesta sääntelystä ruokkivat euros- keptistä asennetta. Nämä syyt olivat taustalla, kun Britannia äänesti EU-eron puolesta kesäkuussa 2016 ja laittoi alulle EU:n perussopimuksen 50. artiklan mukaisen eroprosessin. Brexit-ää- nestykseen osallistui 72 prosenttia äänioikeutetuista, joista 51,9 prosenttia kannatti eroa ja 48,1 prosenttia vastusti. Englantilai- set ja walesilaiset olivat pääsääntöisesti EU-eron kannalla, kun taas skottien ja pohjoisirlantilaisten enemmistö kannatti unionin jäsenyyttä.

Kaksi vuotta kansanäänestyksen jälkeen kahtiajako suhtau- tumisessa unioniin on vain syventynyt. Pääministeri Theresa Mayn keskustaoikeistolainen konservatiivipuolue ei ole toistai- seksi pystynyt esittämään yksimielistä ohjelmaa Britannian su- vereniteetin ja taloudellisen autonomian säilyttämiseksi. Osin tämä johtuu siitä, että brexit on globalisaation vastainen liike, eikä sillä ole esittää ratkaisua Pohjois-Irlannin rajaongelmaan. Brexitillä ei myöskään ole selvää suunnitelmaa siitä, miten Bri- tannia voisi ylläpitää kauppasuhteita EU:n jäsenmaihin ja mui- hin niiden kanssa kauppaa käyviin maihin. Brexitin kannattajien nurkkakuntainen asenne on ristiriidassa perinteisen poliittisen keskustan kanssa. Sen sijaan sillä on yhteys poliittisen kentän laidoilla vaikuttavaan kansallismieliseen populismiin, joka ajaa

kansallisen suvereniteetin lujittamista kosmopoliittisuutta ja yli-kansallista EU-integraatiota vastaan.

Brexitä ja kansallismielistä populismia voidaan ymmärtää paremmin tarkastelemalla Britannian poliittista ja taloudellista kehitystä neljän edellisen vuosikymmenen aikana. Poliittinen integraatio, hyvinvoinnin jakautuminen ja talouskasvu ovat kaikki oleellisia tekijöitä, kun analysoidaan tapahtumia, jotka saivat pääministeri David Cameronin tekemään historiallisen vaalilupauksensa kansanäänestyksen järjestämisestä. Pääministeri Margaret Thatcher korosti 1980-luvulla taloudellista integraatiota, mutta jätti EU-jäsenyyden poliittisen kannatuksen huomiotta. Näin oli ollut heti Britannian liittyttyä Euroopan yhteisöön vuonna 1973. Thatcherille Euroopan yhteismarkkina-alue oli ensisijainen tavoite, Euroopan yhteisöjen rakentaminen ei niinkään. Aina finanssikriisiin saakka Britannian talouspolitiikassa vaalittiin globalisaatiota ja integraatiota EU:n yhteismarkkina-alueeseen. Harjoitettu politiikka ei kuitenkaan tuottanut hyötyjä tasaisesti kaikille: Britannian Eurooppa-politiikan voittajia olivat Lontoon finanssisektorin työntekijät ja suurten kaupunkien koulutettu, kansainvälisyyteen tottunut väestö.

Näistä kosmopoliittien pöydistä puuttui kaksi merkittävää ryhmää: toisaalta ne keski- ja pienituloiset palkansaaajat, joita perinteisesti on edustanut työväenpuolue, ja toisaalta Lontoon ulkopuolella asuva, maata omistava konservatiivinen eliitti. Vuoteen 2010 mennessä perinteinen poliittinen keskusta Tony Blairin työväenpuolueesta David Cameronin konservatiiveihin oli epäonnistunut vetoamaan äänestäjiin sekä vasemmalla että oikealla. Tämän seurauksena poliittinen keskusta menetti kannattajiaan Yhdistyneen kuningaskunnan itsenäisyyspuolueelle (UKIP). Vielä 1990-luvulla UKIP oli pieni euroskeptinen nationalistipuolue, mutta 2010-luvulla se oli jo suurin brittipuolue Euroopan parlamentissa. Tutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että pettyneet sinikaulustyöläiset ja finanssisektorin voitoista osattomaksi

jäänyt perinteinen eliitti löysivät toisensa brexit-äänestyksessä. Poliittinen keskusta sen sijaan jatkoi globaalin kaupan ja Euroopan taloudellisen integraation tukemista. Kaupan vapauttamista tukevat poliitikot ajoivat myös talouskuripolitiikkaa, joka seurasi johdonmukaisesti Thatcherin vaihtoehdottoman markkinavapauden linjaa. Näiden poliitikkojen viesti äänestäjille tuntui olevan se, etteivät he voineet mitään EU:n säännöille tai pystyneet vaikuttamaan edes kotimaansa politiikkaan.

Niille äänestäjille, joita Lontooseen kasautunut varallisuus ja Euroopan tarjoama kosmopoliittisuus eivät hyödyttäneet, brexit alkoi näyttää mahdollisuudelta palauttaa Britannian identiteetti itsenäisenä ja suvereenina kansakuntana. Lontoo hallinnollisena ja taloudellisena keskuksena näytti liittoutuvan pikemminkin EU:n ja globaalien intressien kanssa kuin muun brittiväestön etujen puolesta, poikkeuksena Skotlanti ja Pohjois-Irlanti. Perinteiselle maanomistajaeliitille kansallisella identiteetillä oli enemmän vetovoimaa kuin ontolta ja jopa kansallisen edun vastaiselta tuntuvalta EU:lla. Labour oli siirtynyt keskustaan ja näytti palvelevan professionaalisen keskiluokan etuja. Lisäksi UKIP:in siirtolaisvastainen politiikka vetosi moniin, olivatpa he sitten valkoisia englantilaisia tai siirtolaisten jälkeläisiä, jotka kokivat uudet siirtolaiset uhkana työpaikoille ja naapurustolle.

Vuosikymmeniä harjoitettu yleinen politiikka epäonnistui talouskasvun ulottamisessa kaikkiin väestönsosiin. Sen sijaan se synnytti uuden kultakauden Lontooseen. Tämän tuloksena perinteinen konservatiivinen eliitti yhdessä Englannin ja Walesin työväenluokan kanssa äänesti Britannian ulos Euroopan unionista. Ironista kyllä, paikallinen tyytymättömyys poliittiseen ja taloudelliseen integraatioon manner-Euroopan kanssa on samalla hajottanut Britannian kansallista yhtenäisyyttä. Tämä näkyy esimerkiksi Skotlannin ja Pohjois-Irlannin äänestäjien suurempana haluna säilyä unionin jäsenenä.

Saksan keskustaoikeiston ongelma: mitä Merkelin jälkeen?

Joulukuussa 2018 Angela Merkel ei enää tavoitellut Saksan kristillisdemokraattisen unionin (CDU) puheenjohtajuutta. Merkelin seuraajaksi valitun Annegret Kramp-Karrenbauerin (jäljempänä AKK) päätavoite näyttää olevan selkeä ja nopea ero Merkelin politiikkaan pakolaiskysymyksessä, joka on ollut kiihkeän keskustelun aiheena vuodesta 2015 lähtien. AKK:n linja on ollut, että todellisia avuntarvitsijoita autetaan nopeasti ja tehokkaasti. Saksalaisten poliitikkojen mukaan ne, jotka eivät täytä pakolaisen statusta, pitäisi pystyä poistamaan maasta nykyistä nopeammin ja tehokkaammin.

AKK:n tavoitteena on joko luoda oma selkeä poliittinen profiili verrattuna Merkeliin, tai sitten hänellä on tarve vastata konservatiivien sisäiseen ”huutoon” CDU:ssa. Konservatiivien oletettuun vallan kasvuun puolueen sisällä voidaan liittää esimerkiksi AKK:n ulostulo aborttikysymyksessä, jossa hän ei Merkelin tapaan antanut täydellisen varauksetonta hyväksyntää abortille. Toisekseen AKK on tuonut oman vahvan katolilaisuutensa esiin ja todennut kirkolla olevan merkitystä saksalaisessa yhteiskunnassa. Kaikki edellä mainittu viittaa siihen, että Merkelin kauteen verrattuna CDU on AKK:n johdolla menossa kohti konservatiivisempaa politiikkaa. CDU:n uusi konservatiivisuus näkyy erityisesti pakolaispolitiikassa ja pakolaisista käytävässä keskustelussa.

Konservatiivisuuden viitan alle kätkeytyy se tosiasia, että CDU tarvitsee äänestäjiään, eikä se halua, että radikaalioikeistolainen Alternative für Deutschland (AfD) saa lisää kannatusta. Kaiken tämän takana on kansalaisten tunne siitä, ettei heitä kuunnella eivätkä he pääse osallistumaan politiikan tekemiseen. Tavallinen saksalainen kokee, että hän on merkityksetön vailla mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa politiikkaan. AfD:n onkin helppo luvata muutosta politiikan tekemiseen verrattuna

vanhoihin puolueisiin, etenkin kun Euroopan integraatio ja globalisaatio menevät keskustelussa usein sekaisin eikä mahdollisia ongelmien syitä osata tai edes haluta eritellä.

Saksalaisen lehdistön perusteella voitaneen todeta, että konservatismiin nousu CDU:n sisällä on reaktio AfD:n nousuun. CDU:lla ja sen baijerilaisella kristillissosiaalisella sisarpuolueella (CSU) on ollut tavoitteena, että heidän oikealla puolellaan ei ole kansansuosiota nauttivaa puoluetta Saksassa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että CDU/CSU vievät elintilan äärioikeistolta omalla konservatiivisella politiikallaan. Tähän asti tämä strategia on toiminut, mutta AfD, eurokriisi ja erityisesti pakolaiskriisi synnyttivät tilanteen, jossa oikeistolaisempi ja konservatiivisempi ote politiikan tekemiseen on saanut kannatusta Saksan politiikassa. AfD:kin on vasta aivan viime vuosina nostanut poliittista profiiliaan ja ulottanut äärioikeistolaisen politiikkansa alkuperäistä tavoitettaan laajemmalle. Alun perin AfD perusti ohjelmansa Kreikalle annettavan kriisirahoituksen vastustamiseen. Näistä lähtökohdista puolue on laventanut äärintationalistista linjaansa. Samalla CDU:n on ollut pakko yrittää tilkitä konservatiivien ”pakoa” AfD:hen tukeutumalla perinteisiin arvoihin: koti, kirkko ja ei tukea euromaille. Näin CDU/CSU ovat vastanneet *vox populin* haasteeseen politiikalle.

Macronin sivuaskleet kolmannella tiellä

Emmanuel Macron oli tietoinen Ranskan poliittisesta ”lukosta”, joka oli seurausta keskustaoikeiston ja vasemmiston vuosikymmeniä jatkuneesta valtataistelusta. Tähän poliittiseen ”rakoon” Macron iski edistyksellisellä keskustalaisuudellaan ja voitti kansallismielisen Marine Le Penin Ranskan presidentinvaaleissa 2017. Vaikeudet kuitenkin alkoivat loppuvuodesta 2018, kun Macronin politiikkaa pidettiin liian uusliberaalisena jatkuvine julkisen sektorin säästöineen. Näkyvin tyytymättömyyden

merkki on ollut keltaliivien protestit ympäri Ranskaa. Keltaliivit itsessään on hyvin heterogeeninen ryhmittymä, joka kokee mellakoilla saavansa ”kadotetun” äänensä kuulluksi Ranskan politiikassa aina Macronia myöten. Keltaliivien mielestä Macron ei kuunnellut tarpeeksi äänestäjiään tai muita kansalaisia. Kansalaisia kismittää erityisesti polttoaineveron nosto, sosiaaliohjelmien alasajo ja yleinen tunne siitä, että Macron ei kuuntele työtätekevien huolia. Tämän voi muotoilla toisinkin: Macron on liian elitistinen ja etäällä kansasta.

Macronin uudistusinto johtui hänen tekemästään päätelmästä, että vuosien 2007–2008 finanssikriisi oli paljastanut Ranskan talouden rakenteiden heikkoudet. Macron uskoi, että 1970-luvun ajatus kattavasta hyvinvointivaltiosta, joka nojaa vahvaan teolliseen tuotantoon, ei ollut enää kestävällä pohjalla. Asioiden oli muututtava, ja muutos tuli uusliberaalin yhteiskunnan muodossa, jossa hyvin toimeentulevia autettiin verohelpotuksin, ammattiyhdistysten vaikutusvaltaa karsittiin ja osa-aikatoivia lisättiin. Monen kommentaattorin mielestä Macron yritti saavuttaa samaa asiaa, jota Bill Clinton ja Tony Blair tavoittelivat 1990-luvulla eli taloudellisen kasvun säilyttämistä työssäkäyvien kustannuksella ja yritystoimintaa tukemalla. Macronin politiikan suora seuraus näyttääkin olevan se, että äänestäjät kääntyvät kohti populistien yksinkertaistavaa politiikkaa, joka lupaa nopeita tuloksia äänestäjiensä ahdingon helpottamiseksi.

Yhteisvaluutta euron institutionaalinen rakenne vaatii, että jokaisella rahaliiton maalla olisi oltava kansantuotteeseen nähden pieni julkinen velka. Macronin politiikassa tämä tarkoittaa sitä, että Ranska tarvitsee enemmän uusliberaaleja uudistuksia, jotta maan talous saataisiin kuntoon. Macron ajatteli, että hänen poliittinen uhkapelinsä toimisi, koska sen tuloksena talous, työllisyys sekä palkat kasvaisivat ja osoittaisivat siten hänen poliittisen strategiansa toimivuuden koko kansakunnalle. Macronin politiikan tavoitteena oli myös haastaa Saksan asema Ison-Britannian pankkipalveluiden ensisijaisena sijoituspaikkana brexi-

tin jälkeen. Finanssisektorin houkuttelemiseksi tarvitaan puolestaan markkinahenkisiä reformeja.

Kuten Clintonille, Reaganille ja Thatcherille, myös Macronille taloudelliset uudistukset ovat välttämättömyksiä. Macron haluaa näillä estää euroalueen taloudellisen hajoamisen sekä yksittäisten jäsenmaiden maksukyvyttömyyden eli vakava-raisuuden puutteen. Macronin huulilla kaikuvat Thatcherin sanat kaukaiselta 1980-luvulta: ”Uusliberaalille talouspolitiikalle ei ole vaihtoehtoa”. Säästöt, alhainen yritysverotus, kritiikki ammattiyhdistysliikettä kohtaan sekä omavastuun ja joustavuuden lisääminen työssä ovat uusliberaalien mukaan välttämättömiä hyveitä, mikäli valtio haluaa olla kilpailukykyinen jälkiteollisessa globaalissa taloudessa. Talouden realiteettien on heidän mukaansa oltava etusijalla sosiaaliseen ohjelmaan verrattuna.

Kolme kysymystä Euroopan poliittiselle keskustalle

Keskustaoikeisto ja -vasemmisto kohtaavat kasvavan poliittisen populismin haasteen niin Isossa-Britanniassa, Saksassa kuin Ranskassa. Haasteen luonnetta kuitenkin muuttavat jokaisen valtion erityispiirteet. Isossa-Britanniassa ääri-vasemmisto ja -oikeisto kohtaavat Britannian taloudellisen ja poliittisen itsemääräämisoikeuden äärellä. Saksassa vakiintuneet puolueet – niin vasemmalla kuin oikealla – yrittävät haalia äänestäjiä populisteilta. Ranskassa Macronin yritys uudistaa maan talouspoliittinen linja on kohdannut kadun vallan eli politiikan tekemisen mielenosoitusten avulla.

Suureksi yllätykseksi 2000-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä suurin haaste Euroopan yhtenäisyydelle on ollut kansallismielinen populismi. Tätä ennen EU oli ollut rauhan ja vakauden tae Euroopassa satojen vuosien sotimisen jälkeen. Liikehdinnän nousun ovat mahdollistaneet keskustaoikeiston ja -vasemmiston vallan väheneminen ja poliittisen oikeutuksen tappiot ympäri Eurooppaa. Äänestäjät ilmaisevat pettymyksensä ja ärtymyksensä

osattomuuden tunteesta ja kokemuksesta, ettei heitä kuunnella poliittisessa päätöksenteossa. Heidän äänensä ei ole merkityksellinen hallituksille. Hallitusten johtajat ja byrokraatit näyttävät olevan eliittiä, joka ei ole yhteydessä tavallisiin ihmisiin. Nämä tavalliset ihmiset kokevat, että heidän elämänlaatussa ja elintasonsa ovat heikentyneet ja työpaikoista on tullut epävarmempia ja tilapäisiä. Palkkojen ostovoima on heikentynyt, vaikka osakemarkkinat jatkavat kasvuaan. Palkansaajien täytyy kilpailla ulkomaalaisia työntekijöitä ja etenevää työn digitalisaatiota vastaan.

Euroopan unionin alkuperäinen kantava ajatus oli rauha ja taloudellinen yhteistyö jäsenmaiden välillä. Yhä etenevässä globalisaatiossa oli tarpeellista muodostaa alliansseja, kuten Maailman kauppajärjestö WTO (1995) ja tulliliitto, josta kehkeytyi myöhemmin euroalue (1999) ja oma valuutta (2002). Euroopan unionin ja euroalueen tunnuslause oli ”yhdessä vahvoja, erikseen heikkoja.” EU ja sisämarkkinat nojasivat merkittävään poliittiseen ja taloudelliseen integraatioon pitääkseen itsensä toimivina. Historiallisesti Euroopan integraatio on keskittynyt markkinoiden toimivuuteen ja taloudelliseen integraatioon. Tästä johtuen EU:sta tuli sääty, joka palveli ensisijaisesti taloudellisia etuja.

Euroopan projektin poliittisuus vetäytyi taemmas, kun rahaliittoon liittyvät taloudelliset ongelmat alkoivat tulla esiin. Poliittinen integraatio joutui antamaan tilaa taloudelliselle integraatiolle. Poliitikot keskittyivät markkinoiden luomiseen EU:ssa, mutta poliittiset instituutiot esimerkiksi ylikansallisen integraation muodossa ovat joutuneet siirtymään taka-alalle. Yhteisen valuutan perustaminen yhdessä sen ajatuksen kanssa, etteivät jäsenvaltiot voi enää devalvoida valuuttojaan, johti siihen, että jokaisen jäsenvaltion talouden täytyi olla kunnossa, jotta euroalue ja EU olisivat vakaita. Tämä tarkoitti sitä, että alijäämäisten jäsenvaltioiden oli harkittava julkisen talouden säästöjä. Saman aikaan Euroopalta puuttui välineet edistää poliittista integraatiota, joka olisi toiminut vastavoimana kamree-

rimaiselle talouspolitiikalle. Kun EU:n pohjoiset maat onnistuivat paremmin kasvattamaan kansantalouksiaan, eteläisillä jäsenmailla teki tiukkaa maksaa kansaisilleen sellaista palkkaa, jolla oli mahdollista ostaa tuotteita kansainvälisiltä avoimilta markkinoilta. Tänään tiedämme, että Kreikan velkakriisi lähestulkoon yksinään aiheutti koko euroalueen vakautta uhkaavan kriisin.

Tätä taustaa vasten esitämme Euroopalle kolme kysymystä. Nämä liittyvät kolmeen eri teemaan, jotka ovat (a) EU:n kansalaisten *poliittinen integraatio* EU:n hallintotapaan; (b) kansalaisten *taloudellinen integraatio* vastapainona omaisuuden jatkuvalle virtaukselle kohti yhteiskunnan hyväosaisia; ja (c) parhaat keinot taloudellisen vakavaraisuuden ja kasvun saavuttamiseen. Näihin kysymyksiin vastaaminen auttaa paremmin hahmottamaan keskustalaisen politiikan nykyisiä ongelmia. Ensiksi, milloin tapahtui EU:n painotuksen siirtyminen poliittisesta yhteisöstä taloudelliseen integraatioon demokraattisen kontrollin kustannuksella? Toiseksi, olettaamme, että populistisen ja kansallismielisen reaktion syynä ovat talouden elinvoimaisuuden säilyttämiseksi tehdyt uusliberaalit uudistukset, jotka suosivat yhteiskunnallisia eliittejä ja laskevat palkkoja. Onko olemassa sellaista polkua eteenpäin, joka mahdollistaisi kestäväen talouspolitiikan tasaveroisesti kaikille kansalaisille? Kolmanneksi tunnustamme Euroopan keskuspankin ohuen ohut perusta. EKP:llä ei ole juridista oikeutta ostaa euromaiden velkakirjoja, mutta silti EKP:n rooli on kasvanut eurokriisin aikana mittavien rahamarkkinainterventioiden kautta. Keskuspankin tosiasiallinen toiminta eurokriisin hoidossa johtaa kysymykseen, voisiko taloudellisen vakauden laajempi lähestyminen pankkijärjestelmän kautta – joka pystyisi ylläpitämään keynesiläistä kysyntäperusteista politiikkaa – tarjota sittenkin toimivamman työkalun taloudellisen osallisuuden ja integraation saavuttamiseksi?

Nämä kolme kysymystä ovat vaikeita ja laajasti keskusteltuja, mutta edelleen polttavan ajankohtaisia. On epäselvää, kuinka

paljon aikaa on jäljellä poistaa yhteiskunnallisen vieraantumisen tunne, joka toimii pohjimmaltaan populistisen nationalismen polttoaineena. Ajan niukkuus on selvä, kun ajattelemmme Donald Trumpin presidenttiyttä ja hänen kampanjointiansa Amerikan suuruuden palauttamiseksi. Ajalliset paineet näkyvät myös Britanniassa, jossa maa häilyy EU-eron partaalla; Saksassa, jossa Annegret Kramp-Karrenbauerin kristillisdemokraattinen unionipuolue pyrkii säilyttämään asemansa Saksan johdossa; ja Ranskassa, missä kansalaiset protestoivat Macronin uudistuksia vastaan. EU:n poliittinen organisaatio ylittää kansallisen suvereniteetin, mutta näiden kolmen tärkeän maan siirtyminen pois poliittisesta keskustasta haastaa 1900-luvun lopun liberaalin maailmanjärjestyksen. Tämä oikeudellinen ja institutionaalinen järjestys luotiin pala palalta ja on rakennettu uudelleen, dokumentti dokumentilta, viiden vuosituhannen hallintokokeilujen tuloksena. Aivan äskettäin tämä järjestelmä selvisi toisesta maailmansodasta, jonka tuhoisin voima eli atomit olivatkin Euroopan sijaan suunnattu kohti Kaukoitää.

Esittämämme kysymykset liittyvät 1) valintaan poliittisen ja taloudellisen integraation välillä, 2) uusliberaalien talousuudistusten väitettyyn tarpeellisuuteen ja 3) varmimpaan tapaan saavuttaa laajalle jakautuvaa omaisuuden kerryttäminen Euroopan unionissa. Vaikka emme tiedä vielä vastauksia näihin kysymyksiin, pystymme silti toteamaan, että uusliberaaliset taloudelliset uudistukset ajavat eteenpäin niitä poliittisia voimia, jotka vastustavat ylikansallista Eurooppaa. Uusliberaalit uudistukset näyttävät vahvistavan populistieja, koska samalla ne ovat vahvistaneet teknokraattisten eliittien painoarvoa hallituksissa.

Ensiksi, euroaluetta kehitettäessä poliittista integraatiota vähennettiin selkeästi. Tämä liittyi siihen, mitä työkaluja euroalueen luomiseen käytettiin ja mitä poliittisia painotuksia hyväksyttiin euroalueen kehittämisen käytäntöön. Taloudellisen integraation kautta tehokkuus on asetettu keskeiseksi tavoitteeksi euroalueella. Tämä painotus ei ota huomioon monia ihmisten

huolia. Näihin kuuluvat esimerkiksi kansalaisten osallistuminen päätöksentekoon sekä kysymys siitä, minkä arvojen ja toimintatapojen pitäisi olla mukana päätöksenteossa. Taloudellinen tehokkuus uhkaa yhteisöllisyyttä, solidaarisuutta ja sitoutuneisuutta, koska se tukee rajoittamatonta taloudellista kilpailua.

Toiseksi, uusliberalistinen talouspolitiikka on riippuvainen erityisistä politiikan työkaluista, joita käyttävät sekä keskustaoikeisto että keskustavasemmisto. Näitä ovat esimerkiksi uusi julkisjohtaminen ja julkisen valinnan koulukunnan ajatukset. Uusliberalistisen ajattelun ytimessä on käsitys siitä, että jokainen valinta on taloudellinen valinta ja tehokkuus on ainoa puolueeton ja objektiivinen metodi julkishallinnon ja politiikan ohjaamiseen. Kuitenkin uusliberalismissa käytetyt työkalut ja toimintatavat antavat jo itsessään vain yhden tavan toimia politiikassa ja siten vastaavat yllämainittuihin kolmeen kysymykseen. Nämä työkalut pitävät kaikkea päätöksentekoa talouden lainalaisuuksien alaisena toimintana. Uusliberalistinen ajattelu pitää poliittista integraatiota yksilöllisen kilpailun muotona ja uusliberalistisia talousuudistuksia välttämättöminä taloudelliselle vakavaraisuudelle ja hyvinvoinnille.

Kolmanneksi, uusliberalismin eri koulukunnat pitävät John Maynard Keynesin metodeja harhaisina. Keynesiläinen metodi elvyttää kysyntää julkisen kulutuksen kautta, jonka tarkoituksena on työllisyyden lisääntyminen ja sitä kautta talouskasvu. Julkisen valinnan taloustiede hylkii Keynesiä. Julkisen valinnan taloustieteilijät eivät luota julkiseen sektoriin ja katsovat, että markkinat ja yksityiset omistajat ovat parhaita hallinnoimaan voimavaroja, koska siten voidaan suojata yksilön oikeudet. On kuitenkin käymässä selväksi, että esimerkiksi Macronin ajama uusliberalistinen uudistuspolitiikka on vaarassa vieraannuttaa demokratiasta kiinnostuneet ihmiset ja ne, jotka pinnistelevät palkkapäivästä toiseen. Vaikka ammattiliitot ovat tehneet rakentavia ehdotuksia työmarkkinoiden joustoista, uusliberalistinen ideologia on tiukasti ammattiliittoja vastaan. Keynesiläinen lä-

hestymistapa markkinoiden ongelmiin on todettu epäonnistuneeksi uusliberaalin koulukunnan edustajien mielessä, koska uusliberalismi pitää markkinoita ainoana oikeana ratkaisuna tämän päivän ongelmiin.

Uusliberalistinen talousoppi antaa kategorisen vastauksen tässä esitettyihin kysymyksiin poliittisesta taloudesta. Sen mukaan politiikka on taloudellista kilpailua eri nimellä; taloudellinen integraatio korvaa tarpeen poliittiseen integraatioon. Uusliberalistiset taloudelliset uudistukset ovat tämän opin mukaan tarpeellisia, koska ilman niitä ei saavuteta taloudellista vakautta ja kasvua. Keskuspankin rooli on rajattu ja sen tehtävänä on hintavakauden ylläpitäminen korkopolitiikan avulla sekä mahdollisesti lainojen tarjoaminen ja lainoittajan varantojen takaaminen. Kuitenkin vuosien 2008–2009 finanssikriisissä on voitu näyttää toteen, että uusliberalistinen taloustiede ei ole toiminut, koska se ei ole pystynyt jakamaan varallisuutta tasaisesti yhteiskunnassa. Enemmänkin näyttää siltä, että voitot ovat yksityisiä, tappiot yhteisiä ja veronmaksajat hoitavat laskun. Mikä tärkeintä, markkinat eivät pysty tarkasti yksilöimään riskin hintaa. Tästä seuraa se, että markkinat eivät takaa, ettei epäonnistumisia tule, vaikka sijoittajat käyttäytyisivät kuinka rationaalisesti. On myös perusteltu näkemys, että ilman valvontaa varakkaat voivat toimia itselleen edullisella tavalla ja kääriä voitot markkinoilta. Tämän takia valtiollista valvontaa tarvitaan, jotta markkinat toimisivat tasapuolisesti kaikille sijoittajille.

Suomi ei pysty väistämään edellä tekstissämme mainittuja ikäviä kysymyksiä. Päinvastoin maamme joutuu kohtaamaan samat talouden kilpailukyvyn ongelmat, jotka huolettavat Macronia. Verrattuna Ranskaan, Saksaan, Iso-Britanniaan tai Yhdysvaltoihin Suomi on säilyttänyt vahvan hyvinvointivaltion ajatuksen eikä ole antanut uusliberalistiseen talousajatteluun pohjautuvien uudistusten viedä hyvinvointivaltiolta perustaa. Suomessa elää vielä vahvana ammattiyhdistysliikkeen sekä työntekijöiden ihmisarvon ja taloudellisen panostuksen kunnioitus,

ja tarjolla on kattavat julkiset palvelut yhteiskunnalle. Taloustieteilijät varoittavat kuitenkin kilpailukyvyn murenemisesta. Globaalissa taloudessa työmarkkinoiden joustoja olisi lisättävä, jotta säilyttäisimme kilpailukykyämme, nostaisimme työllisyyttä ja pystyisimme maksamaan nykyisen tasoiset eläkkeet myös tulevaisuudessa.

Tähän saakka julkisessa keskustelussa on ollut tapana tarjota markkinapohjaisia uudistuksia ja kireää finanssipolitiikkaa ratkaisuksi Euroopan maiden taloudellisiin ongelmiin. Itsestäänselvältä tuntuva politiikka niputtaa virheellisesti yhteen kansallismieliseen populismiin kytkeytyvät uusliberaalit talousreformit ja sellaisen yleisen edun puolustamisen, joka on sopuosinnussa Adam Smithin vapautta koskevien ajatusten kanssa. Suomessa Smithin teoria luonnollisista vapauksista sopii hyvin poliittisen keskustan ajatusmaailmaan, sillä keskustaa on perinteisesti luonnehtinut poliittisen integraation ja taloudellisen tasa-arvon edistäminen. Uusliberaalit reformit vievät Suomea poliittisesti ja taloudellisesti tuntemattomille vesille, oli kyse sitten yksityistämisestä, julkisen talouden leikkauksista tai työntekijöiden aseman heikentämisestä. Uusliberaalia talouspolitiikkaa perustellaan usein sillä, ettei sille ole vaihtoehtoja. Sen vastakohtana Adam Smithin markkinapohjainen oikeusvaltio herättää toiveita paremmasta.

Kirjallisuutta

- Amadae, Sonja M. (2016). *Prisoners of Reason: Game Theory and Neoliberal Political Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown, Harry (2017). Post-Brexit Britain: Thinking about "English Nationalism" as a Factor in the EU Referendum. *International Politics Reviews* 5:3, 1–12.
- Calhoun, Craig (2017). Populism, Nationalism, and Brexit. Teoksessa William Outhwaite (toim.), *Brexit: Sociological Responses*. Lontoo: Anthem Press.
- Ross, George (2018). The French Enigma: Macron, Centrist Reformism, and the Labor Movement. *New Labor Forum* 28:1, 1–7.

Kirjoittajaesittelyt

Sonja Amadae on valtio-opin yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa. Hänen tutkimusintressinsä vaihtelevat Yhdysvaltain poliittisesta taloudesta Euroopan kyberturvallisuuteen. Amadae on julkaissut teokset *Prisoners of Reason: Game Theory and Neoliberal Political Economy* ja *Rationalizing Capitalist Democracy: Cold War Origins of Rational Choice*. Amadae on työskennellyt monissa akateemisissa tehtävissä, esimerkiksi Unkarin Central European Universityssä, New Yorkin New School Universityssä ja Harvardin yliopistossa.

Juhana Aunesluoma on Euroopan lähihistoriaan erikoistunut tutkija, joka työskentelee tutkimusjohtajana Eurooppa-tutkimuksen keskuksessa Helsingin yliopistossa. Hän on käsitellyt teoksissaan kylmän sodan historiaa, Suomen poliittista historiaa, kauppa- ja integraatiopolitiikkaa sekä yrityshistoriaa.

Henri Aaltonen on yhteiskuntatieteiden lisensiaatti ja tutkii tällä hetkellä sosiaaliturvan tulevaisuutta Manufacturing 4.0 -tutkimusprojektissa Helsingin yliopistossa. Aaltosen kiinnostuksen kohteita ovat Euroopan integraation historia, Euroopan integraatioteoriat sekä sosiaalinen ja taloudellinen Eurooppa.

Jouko Jokisalo on aatehistorioitsija ja Euroopan historian dosentti Oulun yliopistossa. Hän on tutkinut eurooppalaisia radikaalioikeistolaisia liikkeitä ja rasismien aatehistoriaa. Hänen viimeaikaisia teoksia ovat Euroopan radikaali oikeisto ja yhdessä Pekka Isakssonin kanssa julkaistu Kallonmittaaja ja skinejä.